

Posudek disertační práce

Filip Polonský: Makroregionálne struktury světa: Reprezentácie, percepcie a objektivizácie.

Předkládaná práce představuje po delší době na PřF UK studii zaměřenou na regionální geografii světa a zřejmě vůbec první, která se u nás objevila se zaměřením na problematiku světových makroregionů. Možno tedy říci, že autor neměl lehký úkol a do značné míry ji lze označit za novátorskou. Především tím jakým způsobem autor k problému přistoupil a jak desítky různých koncepcí členění světa dokázal graficky zhodnotit a dokumentovat velice přehledně. Na 163 stranách je předložen text rozdělený do osmi kapitol logicky řazených:

Úvod,

Teoreticko metodologický rámec,

Přehled základních přístupů k členění světa,

Členění světa globálních aktérů,

Makroregiony ve výuce a v médiích

Ukázka percepcie regionálně geografického uspořádání studenty,

Analýza objektivizace,

Závěry.

Tato studie je ve své podstatě rešeršní prací a je založená na téměř třech stovkách relevantních a bohatě využívaných titulů odborné a vzdělávací literatury. To zcela jednoznačně spolu s jejich solidní analýzou a používanými citacemi v celé studii dokumentuje výborný autorův rozhled ve studované problematice. Nicméně je zde i něco navíc. Totiž diskuse jednotlivých přístupů a možnost porovnávání výsledků (makro)regionalizačních postupů desítek autorů v podobě 18 map v textu a 39 map v příloze, vše doplněné dalšími desítkami tabulek a řadou dalších grafů. Co se týče grafické stránky lze ji pokládat za vzorovou a to jak provedením, tak z hlediska faktu, že je vlastně integrální součástí studované problematiky a bezesporu představuje jeden z klíčových výsledků autorovy dobré práce. Myslím, že jsem zatím neviděl takto vzorově zpracovanou geografickou doktorskou práci z hlediska grafiky. To je její obrovský přínos, ale do určité míry je také autorovým omezením.

Studie má totiž také slabší stránky. Teoreticko metodologický základ studie představuje autorovu snahu o nelehké uchopení velkého počtu různých přístupů k (makro)regionálnímu členění světa. To samo o sobě je úctyhodný počín v tom množství rozdílných přístupů se zorientovat. To ovšem autor docela zvládl. K těm slabším stránkám. Především postrádám: a/ jasnější diskusi a závěry o principech skladebnosti a hierarchizace regionů do typologických nebo „nodálních“ regionů vyššího řádu (resp. makroregionů – typologické, nodální, smíšené apod.),

b/ autorův vlastní pokus o vymezení světových makroregionů,

a naznačení takového principu jejich vytváření (typologické, nodální, smíšené apod.).

Určitou kritiku zasluhuje také přeskokování z diskuse založené na více seriózních odborných pramenech do odvolávání se na názory studentů geografie nebo vlastní diplomovou práci.

Nelíbí se mi souvislosti v nichž je použitý termín provincialismus (z anglického parochial (-ismus)). Opírám-li se o analýzu učebnic, atlasů je z důvodů metodických a didaktických přeci logické, že regionům vzdálenějším není věnována stejná pozornost jako regionům sousedním. Nejsem si jistý, zda nejde o zkreslené využití tohoto pojmu a navíc založené na kritice vcelku zřejmé logiky/záměru diferencované podrobnosti výuky geografie jednotlivých regionů v různých částech světa. A to zvláště jsou-li využity učebnice jak středoškolské, tak základní školy.

V práci jsem narazil i na určité nejasnosti či nepřesnosti. V kapitole 2.2. první dvě věty nejsou příliš jasné. Hovoří se o regionu, ale ten sám o sobě přece není regionálním systémem, alespoň v této podobě neznám takové užití termínu regionální systém. Zde se domnívám je potřeba vysvětlení autora. Na stranách 9 a 10 nejsou dostatečně využity Hamplova schémata dílčích, semikomplexních a komplexních regionů, třebaže jsou zařazeny v přílohové části studie, stejně tak odkazování se na diplomovou práci zde není na místě (str.16). Docela zajímavé pro celkovou diskusi o regionech a jejich skladebnosti by bylo využít představu Korčáka založenou na populačně zhruba stejně velkých územních jednotkách (viz: Geografie obyvatelstva ve statistické syntéze).

Dále bych si dovilil uvést ještě několik spíše drobnějších nepřesností, alespoň některé by bylo třeba při obhajobě vysvětlit. Na str. 22 je tvrzení o „regionech konstruovaných jako kvazihomogenní s důrazem na horizontální vztahy a vazby“. Představím li si region Jihozápadní Asie pak se ptám jaké jsou vzájemné ekonomické vazby mezi jednotlivými jednotkami/státy v tomto regionu? Toto tvrzení zasluhuje vysvětlení. Snad to, že jsou podobně spjaté s jinými regiony? Podobně i tvrzení na následující straně: Jsou skutečně jádra makroregionů nejcharakterističtější pro celý region? Tato tvrzení jsou jen částečně pravdivá a pokud se s nimi zde operuje měla by být formulována precizněji.

Na straně 25 je uvedeno, že se pracuje s firmami globální působnosti ze čtyř zemí. Ptám se na důvody výběru jen čtyř z nich, a také proč nebyly do tohoto výběru zahrnuty alespoň některé firmy japonské či čínské. Přitom v příloze jsou uvedeny globálně působící firmy Japonska, Číny a dalších oblastí. Byla či nebyla tato databáze ve studii využita? Proč na straně 27 je Turecko pojato jako součást Evropy, ale jen pro rok 2008?

Ke kapitole metodických poznámek mám dva dotazy. První se týká zlomů v síle linie oddělující jednotlivé makro- a sub- regiony. Neměl by být popisek právě na těchto zlomech různě silné linie? Jeví se jako nesprávně umístěný. Druhý: vnímám jako koncepční nejednotnost při zpracování mapy 6 na str. 47, kdy je jinak zpracováno území USA a jinak Austrálie nebo Čína. Jinak metodiku využívající grafiky výborně zvládnuté pokládám za dobře rozpracovanou a perfektně zvládnutou, což podle mého názoru představuje nejcennější výsledek této studie navíc s významným vzdělávacím nábojem.

Vlastní výzkumný přínos doktoranda spočívá ve zpracování mentálních map makroregionů světa vytvořených studenty PřF UK a Stanfordské univerzity (f=104 a 51), který umožňuje posouzení představ vzdělanější specializované populace a jejich srovnání s objektivními členěními makroregionů světa odborníky a institucemi. Jednak je tento výzkum originální a byl publikován v odborném tisku, jednak dokumentuje schopnost autora adekvátně vyhodnotit výsledky těchto výzkumů a velmi originálně je graficky vyjádřit.

Závěry studie. Překvapivě není příliš diskutováno rozdělení států světa na „bohatý sever a chudý jih“. Autorovo zobecnění přináší tabulka 15 na str. 104. Je jí možno pokládat za zdařilý pokus o generalizaci náročné analýzy desítek pramenů a určité vyústění názorů autora. Zde bych polemizoval s uvedenými názory v případě Evropy (skutečně monocentrický makroregion ?) a makroregionu Severní Afrika a Jihozápadní Asie (nejvýznamnější globální město Dubaj a integrita regionu ?).

Zvláštní zmínku zasluhují přílohy. Jednak pro jejich neobvyklé množství do práce zařazených, ale také z pohledu jejich vynikající přehlednosti. Oceňuji množství globálních firem, které autor analyzoval a také množství webových stránek ministerstev zahraničních zemí využité pro analýzu jejich makroregionálního členění světa je úctyhodné. Speciální pozornost ovšem zasluhuje přílohová část věnovaná mapám, zobrazujícím různé přístupy makroregionalizace. Samo o sobě představuje mimořádný tvůrčí výkon zasluhující využití nejen v této práci, ale myslím, že i jako podklad pro výuku sociálně geografických makroregionů světa. Zde si dovoluji uvést doporučení, aby autor studie spolu se svým školitelem zvážili výběr a formu odborně laděné vzdělávací publikace.

Závěrem bych rád podotkl, že předložená práce je napsaná přehledně srozumitelným jazykem, který přitom není na šíru s potřebnou odborností. Překlepů, resp. nepřesných výrazů je minimum, nicméně na pár z nich jsem při podrobném studiu narazil. V žádném případě však nejsou podstatné a nesnižují jinak velmi kvalitní studii. Přes určité rozdíly v kvalitě teoreticko metodologického aparátu a vlastního zpracovávaného tématu je zřejmé, že uchazeč naplnil daná kritéria doktorské disertační práce a mohu proto tuto předloženou studii doporučit k obhajobě.

Doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc.

V Praze 2. 6. 2012